

Mgr Łukasz Goniak

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Nieoczywista terażniejszość, niejasna przyszłość? Rozważania (nie tylko) o nowych mediach

Recenzja książki: Karol Jakubowicz, *Nowa ekologia mediów. Konwergencja a metamorfoza*, Warszawa 2011, Poltext, ss. 328.

Pytania o przyszłość mediów – zarówno tych tradycyjnych, jak i nowych – ich wzajemne relacje oraz zmiany, które je czekają, od lat stanowią jeden z głównych przedmiotów namysłu, nie tylko badaczy mediów, ale także ludzi zajmujących się środkami masowego przekazu od strony praktycznej. Recenzowana w tym miejscu książka Karola Jakubowicza prezentuje różne stanowiska, zarazem te zapowiadające koniec „starych” mediów, jak i te wieszczące ich dalsze trwanie, nie dając jednoznacznej odpowiedzi i nie rozwiewając wszelkich wątpliwości odnośnie do losów mass mediów. Niemniej jednak pozycja ta jest dobrym wprowadzeniem i uporządkowaniem aktualnego stanu wiedzy na temat kluczowych zjawisk i procesów zachodzących w środowisku medialnym, co z pewnością może stanowić punkt wyjścia do dalszej dyskusji dotyczącej przyszłości mediów.

Już w pierwszym rozdziale Jakubowicz podejmuje rozważania dotyczące zagadnienia kluczowego dla zrozumienia obecnych zmian w systemie medialnym, tj. konwergencji mediów [Jakubowicz 2011: 27]. Autor, definiując ją jako efekt „technicznych procesów przekształcania mediów” [Jakubowicz 2011: 30], wskazuje i omawia przejawy i cechy charakterystyczne konwergencji na różnych płaszczyznach (technologia, rynek, kultura etc.). Wart wspomnienia i zasługujący na uwagę jest fakt, iż opisuje on także im-

plikację zjawiska w obszarze prawa i polityki publicznej [Jakubowicz 2011: 43–48], dzięki czemu publikacja nabiera interdyscyplinarnego wymiaru.

W rozdziale drugim Jakubowicz zastanawia się, na ile dotychczasowe interpretacje pojęcia *medium* są aktualne w dobie funkcjonowania globalnej sieci. W tym kontekście pada również pytanie o możliwość traktowania samego Internetu jako środka masowego przekazu. Wątpliwości te wynikają w dużej mierze z definicji rozpatrywanego terminu, przyjętej ostatecznie przez medioznawcę. Okazuje się bowiem, że Jakubowicz, podobnie jak to czyni obecnie wielu badaczy [Jenkins 2007: 19], marginalizuje element materialny (medium rozumiane jako nośnik), tak istotny dla deterministów technologicznych, kładąc przede wszystkim nacisk na wymiar organizacyjno-funkcjonalny. W tym kontekście omawia on również kolejne „generacje” nowych mediów: „1.0”, „2.0” i „3.0”. Jak słusznie stwierdza, e-prasa, charakteryzująca się „przygotowaniem i odpowiedzialnością redakcyjną” [Jakubowicz 2011: 72], może być uznana za środek masowego przekazu i kontinuum tradycyjnej gazety – generalnie brak bowiem między nimi istotnych różnic jakościowych. Pogląd Jakubowicza wyłączający z grona mediów m.in. portale społecznościowe i – co do zasady – blogi wielu osobom może się wydać dyskusyjny.

Kształtowi systemu medialnego przyszłości poświęcona została kolejna część książki. Jakubowicz prezentuje w niej szereg prognoz różnych autorów, którzy są mniej lub bardziej entuzjastycznie nastawieni wobec możliwości zmian dotychczasowego paradygmatu komunikowania masowego. Wylicza on także czynniki mogące „stać się siłami napędowymi tej ewolucji” [Jakubowicz 2011: 88]. W tym kontekście najczęściej wymieniane są tempo wzrostu gospodarczego, determinanty polityczne i kulturowe. Autor słusznie krytykuje podejścia, które ignorują elementy społeczne, pomijając tym samym potrzeby i zachowania odbiorców, którzy – jak pokazuje historia mediów – niejednokrotnie, przez brak powszechnego zainteresowania, wstrzymywali w początkowym etapie życia produktu jego rozwój. W tym rozdziale czytelnik przeczyta także o możliwych scenariuszach przyszłości globalnej sieci.

Czwarty rozdział książki można uznać za kontynuację i rozwinięcie argumentacji przeciwko rewolucyjnym zmianom w środowisku medialnym. Jakubowicz omawia w nim bowiem prawa i zasady mediamorfozy [Fidler 1997: 22–29], która to generalnie zakłada współistnienie, współewolucję i wzajemne kształtowanie się obecnych już i dopiero pojawiających się mediów. Teoretyczne wywody o „remediacji” [Jakubowicz 2011: 131–132] au-

tor wspiera praktycznymi przykładami, opisując m.in. „życie po życiu” płyty gramofonowej. Wskazuje też na dane świadczące o tym, iż zapowiedzi o rychłej śmierci prasy mogą okazać się przedwczesne. Co więcej, zdaniem medioznawcy istnieją przesłanki do tego, by sądzić, iż telewizja po zmianach, jakie dokonały się pod wpływem nowych mediów, nadal będzie dominującym środkiem masowego przekazu.

Jakubowicz sceptycznie odnosi się także do zmiany roli odbiorcy/uczestnika w akcie komunikacji. Zakładana przez wielu badaczy redefinicja funkcji użytkownika mediów jest jednym z zagadnień, któremu poświęcony został rozdział piąty. Przejście od pasywnego odbiorcy do aktywnego twórcy mogłoby stać się podstawą zmiany paradygmatu masowego komunikowania. Jak jednak zauważa Jakubowicz, wyniki badań nie wskazują na to, by tak właśnie miało się stać. Wielu użytkowników mediów pozostaje bowiem pasywnych, co więcej, większość z nich nie posiada umiejętności niezbędnych do wytworzenia kontentu jakościowo odpowiadającego temu, który jest wynikiem pracy profesjonalistów [Jakubowicz 2011: 154]. Pozycja mediów obywatelskich w dobie obecnych zmian jest więc niepewna, podobnie zresztą jak tych publicznych i regionalnych, o czym autor pisze w dalszej części omawianego rozdziału.

Kolejna część recenzowanej pozycji poświęcona została praktyce dziennikarskiej i jej zmianom w nowym środowisku medialnym. Autora interesuje przede wszystkim kwestia aktualności samej definicji zawodu dziennikarza. Jak wynika bowiem z zaprezentowanych w rozdziale szóstym dyskusji, zmienia się jego rola względem obywateli, tj. następuje odejście od dotychczasowego zadania kształtowania poglądów użytkowników mediów na rzecz ich alarmowania i selekcji informacji. Jakubowicz stawia także pytanie o możliwość realizacji tych zadań i zasadność traktowania dziennikarzy obywatelskich jako żurnalistów. Jak przekonuje Jakubowicz [2011: 199], niektóre formy ich aktywności z pewnością zbliżają się do profesjonalnego dziennikarstwa. Czy jednak oferta przygotowana przez „amatorów” jest w stanie zastąpić treści dostarczane przez „media głównego nurtu”? O tym – konkluduje autor – zdecydują odbiorcy, jednak sam pozostaje sceptykiem [Jakubowicz 2011: 219].

W ostatniej części książki poruszona została kwestia możliwości uzdrowienia demokracji przez nowe media. Nie ma bowiem wątpliwości, iż obecnie znajduje się ona w kryzysie, co autor pokazuje, przytaczając poglądy kolejnych teoretyków. Zdaniem Jakubowicza nie udało się do tej pory określić kształtu przyszłej, „zdrowej” demokracji, tym samym trudno też wskazać na

jedną, konkretną rolę, jaką miałyby odegrać nowe media. Co ważne, również opinie co do możliwości uzdrowienia systemu przez nowe technologie są podzielone i nierzadko skrajnie różne.

Zaprezentowana w tym miejscu publikacja wydaje się cenna z kilku powodów. Przede wszystkim jest chyba jedną z najbardziej aktualnych, dostępnych pozycji medioznawczych zredagowanych w języku polskim, która ukazuje już dokonane i ciągle trwające zmiany i procesy w mediach, od lat budzące wiele dyskusji i sporów. Na uwagę zasługuje z pewnością także bogaty zestaw przykładów, danych i wyników najróżniejszych badań, które Jakubowicz umieścił w książce. Nie brakuje też prezentacji podejść i koncepcji dotyczących nie tylko przyszłości mediów, ale także rozwoju społeczeństwa i demokracji. Książkę traktować można także w kategorii „przeglądu” bogatej literatury krajowej i anglojęzycznej, co wydaje się jednak jednocześnie stanowić jej wadę. Autor bowiem w dużej części monografii jedynie prezentuje (opisuje) poglądy innych badaczy, nie zajmując stanowiska i nie podejmując się głębszej analizy proponowanych rozwiązań. Wątpliwości może budzić także stopień trafności przekładu niektórych pojęć z języka obcego na polski, przy braku jakikolwiek objaśnień przywoływanych terminów, że wspomnę tu tylko o pojęciu *coopetition*, tj. „współpracy między bezpośrednimi konkurentami” [Boćko]. Jak się wydaje, termin ten został przez autora przetłumaczony zbyt dosłownie, literalnie, jako „współkonkurencja” [Jakubowicz 2011: 201], przez co pominięto pozytywny, synergiczny aspekt zjawiska [współpraca – *coope(ration)*+*(compe)tition* – konkurencja].

Publikacja, mimo wskazanych „niedociągnięć”, zasługuje na rekomendację. Książka Jakubowicza dzięki swojemu interdyscyplinarnemu charakterowi może okazać się szczególnie interesująca i pożyteczna nie tylko dla studentów dziennikarstwa, nauk politycznych czy socjologii, ale także prawników. Winna ona być również obowiązkową lekturą dla osób zajmujących się mediami, szczególnie tymi nowymi, od strony praktycznej, daje bowiem ogólny obraz zjawisk zachodzących obecnie w medialnej rzeczywistości oraz tego, co wkrótce może się w niej wydarzyć. Jej poniekąd kompilacyjna natura powinna zachęcić do lektury także młodych badaczy, którzy chcieliby uzyskać ogólny obraz dokonujących się właśnie zmian w mediach.

Bibliografia

Książki

- Fidler Roger. 1997. *Mediamorphosis. Understanding New Media*, Thousand Oaks: Pine Forge Press.
- Jakubowicz Karol. 2011. *Nowa ekologia mediów. Konwergencja a metamorfoza*. Warszawa: Wydawnictwo Poltext.
- Jenkins Henry. 2007. *Kultura konwergencji: zderzenie starych i nowych mediów*. Warszawa: WAiP.

Źródła internetowe

- Boćko Bartosz. *Przegląd definicji i analiza krytyczna pojęć: kooperacja oraz kooperacja*. http://www.zarzadzanie.net.pl/pdf/przeglad_definicji_analiza_krytyczna.pdf [10.07.2012].